

# Práce s chybou v hodinách českého jazyka na 1. stupni

## Postup formativního hodnocení

### I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Mgr. Lada Fejferová

Název školy, na níž autor působí: Základní škola Chomutov, Školní 1480

### II. Kontext:

Cílová skupina: 3. ročník ZŠ

Předmět, v němž byla technika realizována: český jazyk

Další relevantní informace:

Technika byla realizována ve třídě pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami uvedenými v § 16 odst. 9 školského zákona. Do třídy chodí žáci s narušenou komunikační schopností (vývojová dysfázie, mnohočetná dyslálie) a s tím souvisejícími specifickými poruchami učení, žáci se syndromem ADHD a ADD. Třidu navštěvují i 2 žáci s LMP a 1 žák s autistickými rysy.

### III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

#### Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

- opravování chyb v autodiktátu pomocí značek na konci řádku
- kontrola doplňování i–y po obojetných souhláskách pomocí kartiček
- příklad připraveného diktátu (přepis se značkami, přepis bez značek, diktát, společná kontrola)
- diktát po procvičení pomocí doplňování do mřížky (vyjmenovaná slova)
- individuální a skupinová kontrola samostatné práce (slovní druhy)



Ve všech lidských činnostech, tedy i v procesu učení se dopouštíme chyb. Chybování je tedy potřeba brát jako přirozený jev. Je důležité žáky učit, aby se chyb nebáli, nad chybami vzniklými během učení se zamýšleli, v ideálním případě se z chyby poučili a stejné chyby již nedělali.

Pro žáka by i chyba měla být jedním z prostředků k dosažení výukového cíle. Žákova chyba je přínosem i pro učitele. Je jeho důležitým diagnostickým nástrojem. Učitel z žákových chyb poznává, jakým stylem žák uvažuje, v jakém učivu má mezery, co potřebuje ještě doplnit a procvičit, ale také, zda se žák v učivu posunul, resp. učivo pochopil. Chybování je však také varovným signálem v případě, že se stejných chyb dopouští více žáků. V tom případě by se měl učitel zamyslet nad zvolenými formami a metodami výuky, způsobem výkladu, ale také nad dostatečným procvičením nebo nad způsobem prověřování.

Cílem zařazení žáka do speciální třídy je reedukace jeho obtíží. Je předpoklad, že žáci se specifickými poruchami učení a chování se budou chyb dopouštět velmi často. Mezi nejčastější důvody chybování patří specifické poruchy učení a nepozornost žáka.

Výuka ve speciálních třídách je k práci s chybou přímo předurčena. Žákům by měla být dána možnost přistupovat k chybě jako ke zkušenosti, schůdku, který ho posouvá k tomu, naučit se věci správně.

Techniku práce s chybou v různých obměnách využívám ve všech předmětech, v tomto dokumentu blíže popíšu využívané postupy práce s chybou v hodinách českého jazyka ve 3. ročníku ZŠ.

### **Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení**

K práci s chybou vedu žáky od počátku školní docházky. Zpočátku se snažím o to, aby žáci pochopili, že s chybami je možné dále pracovat. Uvědomění si chyby, její přiznání, ale hlavně motivace k opravení chyb – to je můj úkol v počátcích školní docházky. Někteří žáci ve speciálních třídách mají nízkou motivaci k učení, tedy i k tomu dále na chybě pracovat.



V nižších ročnících často pracujeme na chybách společně. Žáci si uvědomují, že chyby dělají i druzí a při společné práci na chybách si učivo opakují a upevňují.

## 1. Opravování chyb v autodiktátu pomocí značek na konci řádku

Žákům jsem zadala samostatnou práci – autodiktát slov podle obrázků umístěných na tabuli. Po dokončení práce si žáci mohli zkontrolovat diakritiku.

Na tabuli jsem k jednotlivým obrázkům – slovům – umístila značky, podle kterých si žáci mohli zkontrolovat počet háčků a čárek ve slovech (viz příloha 1: foto – Obrázky se značkami pro autodiktát).

### Reflexe učitele

S touto známou, jednoduchou, ale účinnou technikou určenou pro práci s žáky se SPU pracuji již od 1. ročníku. Žáci si na značky rychle přivykají, jsou rádi, že si mohou práci opravit.

Při kontrole se také objevují otázky:

- „Můžu si značky opsat do sešitu? Já to pak líp vidím.“

Nechávám na dětech, zda si chtějí značky psát i do sešitu, chápu, že žákům, kteří mají problém s přenosem z tabule na papír, tento krok pomáhá (viz příloha 2: foto – Práce s přepisem značek do sešitu).

- „A musíme si to kontrolovat? Já vím, že to mám dobře.“

I takové otázky se zpočátku vyskytují. Většinou je pokládají žáci, kteří mají práci bez chyby. Ke kontrole se snažím vést všechny žáky, pokud si žák kontrolovat práci nechce, upozorním ho, že každý můžeme udělat někdy chybu. Pokud je tedy možnost, je dobré si práci po sobě překontrolovat (viz příloha 3: foto – Práce bez přepisu značek do sešitu).

Technika je vhodná při hodnocení právě probíraného jevu (např. psaní i–y po obojetných souhláskách). Žáci, kteří si osvojili prověřované učivo, ale stále se potýkají s problémy v diakritice, mají šanci napsat práci bez chyby. Nicméně se stává, že někteří žáci znaménko umístí jinam, a je třeba počítat i s tím, že se vyskytnou žáci, kteří o opravu nemají zájem.

## 2. Kontrola doplňování i–y po obojetných souhláskách pomocí kartiček

Při ověřování osvojení psaní i–y po obojetných souhláskách uvnitř slov (učivo: vyjmenovaná slova a slova příbuzná) jsem použila techniku kontroly práce pomocí oboustranných kartiček. Na jedné straně kartičky je napsané slovo s vynechaným i–y, na druhé straně, která je barevně zvýrazněna (modré orámování = slova s i, í, červené orámování = slova s y, ý), je i–y doplněné. Žáci měli za úkol si chodit na určené místo ve třídě pro kartičky a slovo z kartičky správně doplnit a napsat na psací tabulku (viz příloha 4: video – Zadání práce).

Po určitém časovém limitu – každý měl jiný počet napsaných slov podle svého pracovního tempa (viz příloha 5: foto – Práce na psací tabulku 1, 2) – si žáci měli kartičky otočit a práci si zkontrolovat (viz příloha 6: video – Otáčení kartiček).

Následně jsme společně práci kontrolovali, zastavovali se u chyb, kterých se žáci nejčastěji dopouštěli (viz příloha 7: video – Kontrola práce).

### Reflexe učitele

Technika má několik výhod:

- Každý žák pracuje podle svého tempa.
- Žáci mají možnost výběru slova (kartičky).
- Žáci mají důvěru učitele, že kartičku neobrátlí dřív, než zazní pokyn učitele.
- Žáci „slyší“ chyby druhých a tím si učivo opakuje.
- Žáci si chybné slovo napíše znovu, tím si učivo upevňují.

Nevýhody:

- Pokud se objevuje velké množství chyb, pak je technika zdlouhavá.
- Některé žáky (většinou ty, kteří mají učivo osvojené) kontrola nebaví. Takovým žákům je potřeba zadat jinou práci.



### 3. Příklad připraveného diktátu (přepis se značkami, přepis bez značek, diktát, společná kontrola)

Někteří žáci se specifickými poruchami učení mají problém s psaním diktátů. Tuto činnost je vhodné nacvičovat. Od prvního ročníku nacvičuji psaní diktátů pomocí tzv. komentovaných diktátů. Učitel nebo žák nahlas komentuje to, co právě píše, např.: „Začíná věta, píšu velké písmeno, *ú* je na začátku slova, proto nad *ú* bude čárka, je to věta tázací, na konci věty udělám otazník...“

Technikami, které popíší, si žáci mohou diktát procvičit téměř dokonale. Záleží na učiteli, zda použije všechny postupy nebo pouze některé.

Žákům jsem rozdala text se značkami, který následně přepsali (viz příloha 8: foto – Přepis se značkami).

Druhý den jsme společně prošli nejčastější chyby, zdůvodnili správný pravopis a žáci přepsali text bez nápovědy – značek (viz příloha 9: foto – Přepis bez značek).

Následující den jsme psali samotný diktát (viz příloha 10: video – Zadání diktátu).

Před diktátem jsme si společně zopakovali základní gramatická pravidla (viz příloha 11: video – Opakování gramatiky).

Žáci diktát napsali a následně jsme diktát pomocí společného komentování gramatických pravidel a s použitím bzučáku kontrolovali. Žáci měli možnost diktát opravovat (viz příloha: 12 – video Společná oprava).

Žáci diktát odevzdali (viz příloha 13: foto – Příklad diktátu) a já ho opravila kroužkováním chybných slov (viz příloha 14: foto – Diktát označené chyby).

Další hodinu jsem žákům rozdala k opravě diktát se zakroužkovanými slovy (viz příloha 15: video – Pokyny k opravě).

Žáci si diktát opravili (viz příloha 16: foto – Opravený diktát).

## Reflexe učitele

Příprava diktátu prostřednictvím soustavné práce s chybou je náročná na čas. Je třeba počítat s tím, že žák pracuje se stejným textem několikrát, pokaždé jiným způsobem. Postupy je vhodné rozplánovat, aby žáci nedělali vše v jednom dni. Všechny činnosti jsou nasměrovány k tomu, aby žákovi daly možnost procvičení, zamyšlení se nad chybami, poučení se z chyb a aby žák byl schopen napsat konečný diktát bezchybně.

Někteří žáci by jistě diktát napsali bez jakékoliv přípravy také bez chyb, pro další skupinu žáků je to cesta, jak se chyb vyvarovat. Najdou se však žáci, kteří ani po soustavné přípravě nejsou schopni chyby v diktátu opravit. Mají své limity, které je omezují. A samozřejmě se najde i žák, který opravu dělat nechce nebo ji odbyde (viz příloha 17: foto – Chyby v opravě).

### **4. Diktát po procvičení pomocí doplňování do mřížky (vyjmenovaná slova)**

Jeden den napsali žáci diktát 8 slov bez přípravy (viz příloha 18: foto – Diktát slov 1).

Druhý den procvičili tatáž slova prostřednictvím „mřížky“ (viz příloha 19: foto – Mřížka).

Žákům sdělují souřadnice, podle kterých si najdou slovo v přehledu, toto slovo nemá doplněné i–y uprostřed. Následně vyhledají v mřížce stejné souřadnice a doplňují i–y písemně (viz příloha 20: video – Zadání k mřížce).

Při společné kontrole žáci zjistí, zda mají i–y doplněné správně. Pokud ano, pak si doplněné políčko vybarví (viz příloha 21: video – Kontrola mřížky).

Následně žáci napíší diktát slov procvičených prostřednictvím mřížky (viz příloha 22: foto – Diktát slov 2).

## Reflexe učitele

Výhody:

- Žáci pracují se slovem 2x – jednou při doplňování mřížky, podruhé při kontrole.
- Doplňování do mřížky je rychlé.



- Výhodná je společná kontrola – žáci si při zdůvodňování gramatického jevu znovu opakují (a slyší od spolužáků) pravidla pravopisu.
- Žáci takto procvičené diktáty píšou s chutí, většinou jsou totiž úspěšní i žáci s velkými obtížemi v pravopisu.

Nevýhody:

- Při práci v mřížce se procvičí jen jeden gramatický jev, např. jen psaní i–y po obojetných souhláskách.

## 5. Individuální a skupinová kontrola samostatné práce (slovní druhy)

Techniku práce s chybou jsem využila i při procvičování a upevňování určování slovních druhů. Žáci již znali prvních pět slovních druhů. Znali jejich názvy i čísla a také jsme je několikrát společně určovali.

Hodinu jsem začala znovu procvičením názvů, čísel a následným společným přiřazováním slov do příslušného sloupce (viz příloha 23: foto – Roztříděné slovní druhy).

Následovala samostatná práce, při které si měli žáci opsat 15 slov z tabule a určit, o jaký slovní druh se jedná – přiřadit jeho číslo. Náповědou jim mohla být slova roztríděná podle slovních druhů (viz příloha 24: video – Shrnutí zadání SP).

Po dokončení samostatné práce se žáci seskupili do kruhu, kde jsme práci společně kontrolovali (viz příloha 25: video – Společná kontrola, 1. část).

Každé slovo jsme přečetli, určili slovní druh, žáci si správnou odpověď zakroužkovali. Pokud měli chybu, tak napsali správnou odpověď do vedlejšího sloupce (viz příloha 26: foto – Společná oprava do sešitu).

### Reflexe učitele

Tímto způsobem žáci pracují rádi. Jsou spokojeni, že dostali důvěru a možnost opravování. Žáky vedu k tomu, že pokud si chybu nevyznačí, protože se k ní nechtějí přiznat, pak obelstívají sami sebe. Mám zkušenost, že většina žáků pracuje poctivě. Vyskytnou se i žáci, kteří si chybu

nevyznačí. To však nemusí vždy znamenat, že chtěli podvádět. Občas žák chybu nevidí nebo ji prostě najít neumí.

Pokud chceme předejít podvádění, pak je vhodné hned na začátku informovat žáky, že práce nebude známkována. Žáci se postupně naučí, že přiznání chyby „nebolí“, naopak, z chyb se mohou poučit a něco se naučit.

Při společné kontrole a zdůvodňování často narazíme na to, že žáci dělají chyby nejen z nepozornosti, neznalosti, ale také ze špatného přečtení nebo pochopení. Při kontrole posledního slova jsme narazili u několika žáků na záměnu slova *pobýt* se slovem *pobyt*. Někteří žáci určili, že jde o podstatné jméno. Nebýt společné kontroly, pak bych se o špatném přečtení slova (a uvažování několika žáků) nedozvěděla a žáci by odcházeli s chybou bez náležitého vysvětlení (viz příloha 27: video – Společná kontrola, 2. část).

### Reflexe učitele

Viz výše reflexe učitele zmíněná u popisu každé techniky.

### Reflexe žáků

Žákům se techniky práce s chybou většinou líbí. Většina žáků je spokojena, že mohou chybu napravit:

- „Jsem rád, že si můžu něco opravit.“
- „Když si to procvičím, tak můžu dostat lepší známku.“
- „Nejlepší pro mě je, když opravujeme práci společně.“
- „Ráda chyby kroužkuju jako paní učitelka.“

### Doporučení při využití v praxi

Pro některé žáky je vyhledávání chyb obtížné vzhledem k diagnostikovaným obtížím ve čtení a psaní. Přes veškeré úsilí chybu nevidí, nenajdou, neopraví. To však není důvodem s chybou nepracovat a nevést žáky k systematické práci s chybou.





#### IV. Přílohy, které dokumentují daný postup formativního hodnocení:

Příloha 1: foto – Obrázky se značkami pro autodiktát

Příloha 2: foto – Práce s přepisem značek do sešitu

Příloha 3: foto – Práce bez přepisu značek do sešitu

Příloha 4: Zadání práce (video)

Příloha 5: foto – Práce na psací tabulku 1, 2

Příloha 6: Otáčení kartiček (video)

Příloha 7: Kontrola práce (video)

Příloha 8: foto – Přepis se značkami

Příloha 9: foto – Přepis bez značek

Příloha 10: Zadání diktátu (video)

Příloha 11: Opakování gramatiky (video)

Příloha 12: Společná oprava (video)

Příloha 13: foto – Příklad diktátu

Příloha 14: foto – Diktát označené chyby

Příloha 15: Pokyny k opravě (video)

Příloha 16: foto – Opravený diktát

Příloha 17: foto – Chyby v opravě

Příloha 18: foto – Diktát slov 1

Příloha 19: foto – Mřížka

Příloha 20: Zadání k mřížce (video)

Příloha 21: Kontrola mřížky (video)

Příloha 22: foto – Diktát slov 2

Příloha 23: foto – Roztříděné slovní druhy

Příloha 24: Shrnutí zadání SP (video)

Příloha 25: Společná kontrola, 1. část (video)

Příloha 26: foto – Společná oprava do sešitu

Příloha 27: Společná kontrola, 2. část (video)

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.

